
Syntymästä kuolemaan, oikeudesta informaatioon

Ahti Saarenpää 60 vuotta

Toimituskunta

Aulis Aarnio

Urpo Kangas

Rauno Korhonen

Heikki E. S. Mattila

Tuulikki Mikkola

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

Kannen suunnittelu: Heikki Kalliomaa

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

ISSN 1458-0446

ISBN 951-855-264-9

Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski 2006

Sisällys

SIVIILIOIKEUS

<i>Aulis Aarnio</i> : Muisteluksia matkan varrelta	9
<i>Aulis Aarnio</i> : Tekijänoikeudet ja perustuslaki	13
<i>Markku Helin</i> : Sukupolvien väliset eturistiriidat perheoikeudessa	27
<i>Urpo Kangas</i> : Jäämistöositus ja -erottelu, maksuväliintulo ja lesken suoja	43
<i>Asko Lehtonen</i> : Oikeuden saatavuudesta perheoikeudellisissa hakemusasioissa	63
<i>Tapani Lohi</i> : Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja	85
<i>Heikki E. S. Mattila</i> : De Latinitate recentiorum doctrinarum ad iura hereditaria pertinentium	113
<i>Tuulikki Mikkola</i> : Kansainvälisen sääntelyn tehtävistä parisuhde- ja jäämistöoikeudessa	137
<i>Anna Mäki-Petäjä-Leinonen</i> : Vanhuuden ennakkointia – välineenä edunvalvontavaltuus	149
<i>Kari Nuotio</i> : Havaintoja holhousviranomaisen lupa-asiaassa	169
<i>Désirée Söderlund</i> : Balzac, avioehto ja kosto	189
<i>Pekka Tuunainen</i> : Perinnöstä luopumisen pätemättömyys sekä vilpittömän mielen suoja	203
<i>Pertti Välimäki</i> : Perusasioita täytäntöönpanokiellosta korkeimmassa oikeudessa	225

OIKEUSINFORMATIIKKA

<i>Ari Koivumaa – Rauno Korhonen</i> : Ahti Saarenpää suomalaisen oikeusinformatiikan tienraivaajana	241
<i>Jon Bing</i> : Calculating the cases of the widow Brandt	255
<i>Peter Blume</i> : Fortiden, fremtiden og den personlige integritet	267
<i>Wolfgang Mincke</i> : Die Kohärenz juridischer Aussagen	287

<i>Tuomas Pöysti: Oikeudellisen tiedon niukkuus</i>	
ja henkilötietojen suoja	303
<i>Jari Råman: Yleislaki, yleiset opit ja vaikutusten arviointi –</i>	
ehdotuksia tietoturvallisuuden sääntelyn kehittämiseksi	329
<i>Dag Wiese Schartum: Om barns rett til personvern</i>	351
<i>Peter Seipel: Integritetsskydd och folkets röst</i>	367
<i>Annamari Turunen: Aineettomuus, oikeuksien hallinnointi</i>	
ja yhteiskäyttö	385
 Ahti Saarenpään curriculum vitae ja valikoitu bibliografia	399
 Kirjoittajat	401

Annemari Turunen

Aineettomuus, oikeuksien hallinnointi ja yhteiskäyttö*

AINEELLISET VAI AINEETTOMAT MARKKINAT

Seuraavassa kirjoituksessa tarkastellaan ongelmia, joita perinteinen oikeusajattelu saattaa aiheuttaa puhuttaessa aineettomista hyödykkeistä. Samalla tarkastellaan myös näistä ongelmista johtuvaa tarvetta pyrkiä hallinnoimaan aineettomia oikeuksia perinteisestä poikkeavalla tavalla. Tarkastelun lähtökohta löytyy markkinoista, jotka ovat jatkuva vuorovaikutusta. Markkinoilla vuorovaikutus toteutetaan tuotteita ja palveluita myymällä ja ostamalla, jolloin vastikkeeksi saadaan rahaa.

Markkinoiden ytimestä muodostuu toiminnallinen eli *funktionaalinen*; toiminnallisuus on vaihdannan kautta eräs markkinoiden välttämätön osatekijä. Markkinat ovatkin siten osaltaan sekoitus sekä statiikkaa että dynamiikkaa; vaihdantaobjekteja (staattista) vaihdellaan maksua vastaan (dynaamista). Markkinoiden dynaamisuus koostuu näiden kahden elementin keskinäisestä yhteistoiminnasta. Vaihdannan staattisuus näkyy tavaroiden ja palveluiden staattisuudessa; ne määritellään yleensä perinteisessä taloudessa vaihdantaobjekteina, joita sitten siirrellään etupiiristä toiseen. Tässäkin tapahtumassa itse omaisuus säilyy kuitenkin yleensä muuttumattomana eli se on määritelty staattisesti. Toisaalta itse vaihdanta on perusluonteeltaan dynaamista, jolloin dynamiikka on luonnollinen osa vaihdantatapahtumaa.¹

* Artikkelissa esitetyt ajatukset perustuvat kirjoittajan tohtorinväitöskirjaan *Innovations as Communication Processes. A Legal Architecture for Governing Ideas in Business*, joka hyväksyttiin Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa joulukuussa 2005. Kirjoittaja työskentelee tutkijana Lapin yliopistossa.

¹ Tämä perustuu esineiden kahdenlaiseen käyttöön; jokaiseen esineeseen sisältyy kaksi käyttötapaa. Esimerkiksi kenkää voidaan käyttää pitämällä sitä jalassa kävellessä. Tämä on kengän *luonnollinen käyttötap*, ja se antaa kengälle käyttöarvon. Toisaalta kenkää voidaan käyttää *vaihdantaobjektina*, jolloin sillä on lisäksi vaihdanta-arvo. Ks. Karapuu, Heikki: Omistusoikeus perusoikeutena, s. 49. Julkaisussa Scheinin, Martin (toim.): Omistusoikeus. Tutkijaliiton julkaisusarja 21, s. 45–81. Helsinki 1983.

Näistä lähtökohdista markkinoiden ajatellaan toimivan hallinnointi-instrumenttina. Toimintaa kutsutaan oikeuksienhallinnoinniksi (*rights governance*). Hallinnoinnin keskeisin tavoite on pyrkiä järjestelemään markkinatoimijoiden oikeudet järkevällä, toimivalla ja kestäväällä tavalla. Tästä syystä markkinoiden toiminta voidaan määrittää juuri termillä ”governance”.² Perinteisellä tavalla toimivilla markkinoilla oikeuksienhallinnointi tapahtuu usein muodostamalla hyödykkeistä sopivia yksityiseen omistukseen. Yksityiseen omistukseen kuuluvat vaihdantaobjektit toimivat markkinoiden muovaajina ja antavat samalla taloudellista valtaa oikeudenomistajalle. Toisaalta oikeudenomistajan valta ja yksityisomistus määrittävät myös tuotteen arvoa.³

Aineettomassa vaihdantaympäristössä sekä staattisuus että dynaamisuus saavat uudenlaista merkitystä. Myös *vaihdantaobjekteista muodostuu dynaamisia* ja vaihdantaympäristöstä entistä toiminnallisempi. Aineettomat vaihdantaobjektit ja tätä kautta muuttunut vaihdantaympäristö vaikuttavat siten myös markkinoihin. Markkinat ja perinteinen juridinen ajattelutapa ovat sidoksissa toisiinsa, jolloin ajattelun keskiössä on vaihdannan kohde. Se on yleensä ollut tarkoin määritelty ja usein konkreettinen objekti, siis staattinen. Nämä markkinoiden objektit kuuluvat tällöin yleensä yksityisen omistuksen piiriin. Aineettomat objektit eivät kuitenkaan läheskään aina määrity staattisiksi. Kuinka arvioidaan esimerkiksi *multimediaa*? Multimedia voi sisältää ainakin liikkuvaa ja liikkumatonta kuvaa, puhetta, kirjoitusta, musiikkia, pelejä, tietokoneohjelmaa ja paljon muitakin elementtejä.⁴ Keskeis-

² Markkinoiden toiminnasta hallinnointivälineenä voidaan käyttää myös termiä ”*market management*”. Ero termien ”governance” ja ”management” välillä löytyy hallinnointitapojen sisällöstä ja toteuttamisen tavasta. Hallinnointi management-mielessä liittyy yleisimmin liiketoimintaan ja kohdistuu pääasiassa liiketoiminnassa syntyvien voittojen ja voitontuottoon tarvittavien resurssien jakoon. Hallinnointi governance-mielessä taas perustuu usein ainoastaan hallinnollisten toimien kestäväään järjestelyyn. Management-hallinnointi liittyy siis yleensä liiketoimintaan tai rahaan, kun taas governance-hallinnointi pyrkii ensisijaisesti määrittelemään ja järjestelemään kansalaisten oikeuksia ja velvollisuuksia. Ks. Fox, Gwyneth – Moon, Rosamund – Stock, Penny (toim.): *Collins Cobuild English Language Dictionary*, s. 882, Lontoo 1987.

³ Yksityistämisen kautta oikeudenhaltijalle (omistajalle) annetaan vahva hallinta-asema, joka näytetty useinkin jopa tämän suvereniteettina. Suvereniteetti luodaan antamalla omistajalle *absoluuttinen ja eksklusiivinen oikeus* yksityistettyyn hyödykkeeseen tai esineeseen. Suvereniteetti voidaan määrittää myös yksityisen omistuksen ytimeksi. Ks. Drahos, Peter: *A Philosophy of Intellectual Property*, s. 147. Dartmouth 1996.

⁴ Multimedia muodostuu erilaisista informaatiotyypeistä ja sitä voidaan pitää eräänä informaatiotuotteen malliesimerkkinä. Multimedia voi sisältää kirjoitusta, ääntä, kuvaa ja dataa. Multimedia on tyypillisesti *interaktiivinen media*, jolloin myös tuotteen käyttäjät ovat aktiiv-

tä itse multimediatuotteelle on kuitenkin näiden elementtien sekä niiden tekijöiden, samoin kuin tekijöiden oikeuksien ja intressien keskinäinen järjestäminen ja yhteistoiminta.

Perinteisillä markkinoilla aineettomiksi määrittyvät vaihdantaobjektitkin on kuitenkin pyrittävä konstruoimaan perinteisen mallin mukaisiksi. Hyvä esimerkki tästä on informaatio, joka määrittyy selkeästi aineettomaksi. Aineettomuudesta huolimatta informaation hallinnointiin käytetään usein esineoikeuden käsitteitä ja oikeussääntöjä. Hahmojen kaupallistaminen (*character merchandizing*) muodostaa erään esimerkin; tunnettuihin mielikuvitushahmoihin liittyvien mielikuvien varaan pyritään rakentamaan kaupallisesti hyödynnettäviä oheistuotteita, jolloin mielikuviin ja tuoteinformaatioon sisältyvää arvoa kyetään hallinnoimaan. Mielikuva siis tuotteistetaan ja näitä tuotteita jälleen ostetaan ja myydään.

Aineelliset tuotteet mahdollistavat myös itse informaation aineellistamisen. Tällä tavoin aineettomuus rakentuu juuri informaation perusluonteeseen osana ihmisten elämysmaailmaa.⁵ Tuotteistamisen tavoin aineettoman käsitteleminen aineellisena on keskeistä perinteisen logiikan varassa toimiville markkinoille. Seuraavassa tarkastellaan aineettomien hyödykkeiden suhdetta perinteisen oikeuksienhallinnointijärjestelmän solmukohtiin. Lähtökohtana toimii totuttu materiaalistien hyödykkeiden hallinnointi, jota käytetään aineellisuuden mukanaan tuomien muutosten tausta-argumenttina.

visia toimijoita sisältöä käyttäessään. Interaktiivisuus tarkoittaa käyttäjien reaaliaikaista mahdollisuutta ottaa vastaan tuotteen sisältöä ja vaikuttaa siihen. Ks. Grewlich, Klaus W.: Governance in "Cyberspace". Access and Public Interest in Global Communications, s. 57. Kluwer Academic Publishers 1999.

⁵ Informaation ajatellaan usein tulevan yksityisen omistuksen kohteeksi silloin, kun se muuttuu tiedoksi. Informaation tuotteistaminen vastaa tätä ainakin osittain. Informaation merkityksen kasvaessa eivät keskeisimmässä asemassa markkinoilla enää olekaan fyysiset esineet ja sellaisina siirrettävät objektit, vaan itse informaatio. Näissä olosuhteissa informaation kontrollimahdollisuudesta muodostuu objektien hallintaa merkittävämpi pohja vahvalle markkina-asemalle. Ks. Elkin-Koren, Niva: It's All About Control: Rethinking Copyright in the New Information Landscape, s. 79–80. Julkaisussa Netanel, Neil – Elkin-Koren, Niva (toim.): The Commodification of Information. s. 79–106. Kluwer Academic Publishers 2002.

MATERIAALISUUS/IMMATERIAALISUUS HALLINNOINNIN KOHTEENA

Esineellistäminen ja toiminnallisuus

Markkinat muodostavat perinteisen oikeuksienhallinnointijärjestelmän, jolloin oikeuksienhallinnointi rakentuu keskenään toimiville elementeille eli vaihdannalle. Ytimenä toimii vaihdantakelpoisten esineiden olemassaolo. Esineen vaihdantakelpoisuus edellyttää tällöin taustakseen yleensä subjektiivisen oikeuden konstruktia; oikeudella on subjekti ja objekti ja se perustuu oikeussuhteille.⁶ Subjektiivisen oikeuden kautta vaihdannan piiriin tulevat hyödykkeet kyetäänesineellistämään (*commodification*) ja niihin liittyviä oikeuksia pystytään tällä tavoin hallinnoimaan. Esineellistettäessä esimerkiksi informaatiosta muodostetaan vaihdantaa varten erilaisia informaatiohyödykkeitä sen sijaan, että oikeuksienhallinnointi tarvitsisi suunnata itse informaatioon ja sen käyttöön. Tavoitteena on tietysti edelleen mahdollisimman joustava ja sujuva vaihdanta perinteisen oikeuksienhallinnointijärjestelmän varassa.⁷

Hyödykkeiden esineellistämisen perusta on siis vaihdannan liittyminen *konkreettisen esineen hallintaan*. Pelkät näkymättömät oikeudet ovat totutulle juridiikalle hankalia käsitellä. Tästä syystä aineettomatkin hyödykkeet pyritään usein muuntamaan siirrettävyyteen sopiviksi, jolloin puhutaan juuri niiden esineellistämisestä tai aineellistamisesta. Tällä tavoin hyödykkeitä voidaan käsitellä fyysisten kappaleiden (vaihdantaobjektien) muodossa ilman aineettomuuden mukanaan tuomaa epämääräisyyttä.⁸ Esineellistämistä

⁶ Subjektiivisella oikeudella on kolme perusaksioomaa: 1) subjektiivinen oikeus perustuu oikeussuhteeseen, 2) oikeussuhteet ovat aina henkilöiden välisiä ja 3) subjektiivinen oikeus ei esiinny vain suhteessa *inter partes*, vaan myös suhteessa *ultra partes*. Ks. Niemi, Matti Ilmari: Kompetenssi, s. 291a. Julkaisussa: *Encyclopaedia Iuridica Fennica* VII, s. 289a–297c. Jyväskylä 1999.

⁷ Juuri tästä syystä hyödykkeet on muutettava esineiden muotoon. Informaatiomarkkinoilla markkinarakenne perustuu kolmeen muuntuvaan ja toisiinsa lomittuvaan elementtiin. Nämä ovat markkinaistuminen, esineellistäminen ja kasvava teknologian hyväksikäyttö. Keskeisimpiä käytettyjä teknologian muotoja ovat elektroniikka, tieto- ja ohjelmistoteknologia ja bioteknologia. Ks. Tepora, Jarno: Tekijänoikeuden käyttö vakuutena, s. 181. Julkaisussa Tammi-Salminen, Eva (toim.): Omistus, sopimus, vaihdanta. Juhlakirja Leena Kartiolle, s. 181–203. Jyväskylä 2004.

⁸ Eräs esineellistämisen vastavoima arvon lisäämiseksi ja hallinnoimiseksi on *brandaus*. Arvon sitominen brandiin varmistaa sen, että tuotteita voidaan markkinoida esimerkiksi niminä. Hyödykkeiden ei siten välttämättä tarvitse jäädä pelkiksi tuotteiksi ja arvokin saattaa moninkertaistua. Ks. Kotler, Philip: *Marketing Management*, s. 425. 11. painos. New Jersey 2003.

on siten pidetty eräänä vastauksena aineettomuuden tuomaan epämääräisyyteen, sillä aineettomien hyödykkeiden esineellistäminen on keino muodostaa niille oikeuksienhallinnointirakenteita. Esineellistetyt tuotteet sopivat aineettomia resursseja paremmin markkinoille ja vaihdantaan.⁹

Esineellistäminen mahdollistaa siis aineettomien hyödykkeiden käsittelemisen aineellisen kaltaisina ja siirtokelpoisina. Musiikkiteokset ja elokuvat ovat tästä hyvä esimerkki. Molempien jakelu on perinteisesti tapahtunut fyysiseen tallennusalueeseen sidottuna, jolloin myös aineettoman puolen hallinnointi on tapahtunut helposti käyttämällä avuksi tallennusalueen fyysisyyttä.¹⁰ Perinteiset oikeuksienhallinnointijärjestelmät kohtaavat kuitenkin nykypäivänä suuria muutospaineita. Erityisesti aineettomien hyödykkeiden hallinnointi esineellistämällä on entistä vaikeampaa digitaalisessa ympäristössä, jossa tuotteen sisältö irtaantuu täysin sen fyysisestä kantajasta.

Musiikkiteosten valmistaminen ja saattaminen yleisön saataville digitaalisessa muodossa tarjoaa hyvän esimerkin perinteisen oikeuksienhallinnoinnin riittämättömyydestä aineellisten hyödykkeiden hallinnointiin ja kontrolliin. Sisällön itsensä osalta esineellistäminen on kyllä toteutunut, muun muassa teknisten kopiosuojausten ja digitaalisten oikeuksienhallinnointijärjestelmien (*digital rights management*) avulla (TekL 5a luku, 14.10.2005/821). Aineettomuuden myötä sisällön jakelu- ja kopiointimahdollisuudet ovat kuitenkin helpottuneet. Siksi pelkkä yksinkertainen aineettoman muuntaminen aineelliseksi ei enää riitä takaamaan oikeudenhaltijalle edes samanvahuista asemaa kuin tällä aiemmin oli. Tekijänoikeus näyttää olevan jatkuvasti ainakin askelen teknisen kehityksen jäljessä.

Aineettomuuden hallinnoinnin ongelma on perinteisen juridiikan tiukassa sidonnaisuudessa subjektiiviseen oikeuteen, johon aineettomat hyödykkeet eivät aina taivu. Informaation tasolla aineettomista oikeuksista koostuvan sisällön esineellistäminen jää nimittäin aina vajaaksi. Oikeudenhaltijalla ei näissä olosuhteissa voi koskaan olla täyttä mahdollisuutta rajattomaan

⁹ Toisaalta tiedon muuttaminen tuotteeksi on myös sen uudelleentuottamisen ydin: uudelleentuottaminen on juuri se kehitysvaihe, jossa tieto esineellistetään. Samalla informaatio saa vaihdanta-arvoa käyttöarvonsa lisäksi. Ks. Suarez-Villa, Luis: *The Rise of Technocapitalism*, s. 14. *Social Studies*. Vol. 14 (2) 2001, s. 4–20.

¹⁰ Fyysisiä informaation kantajia ovat esimerkiksi kirjat, CD-levyt tai valokuvat. Informaation muuntaminen digitaalseksi ei aina kuitenkaan tarkoita sitä, että fyysiset tuotteet muutettaisiin digitaalisiksi, vaan fyysisiin tuotteisiin on mahdollista sisällyttää myös digitaalisia elementtejä. Ks. Westman, Daniel: *Information – infrastruktur och access*, s. 33. IRI-rapport 1998:1. Institutet för rättsinformatik. Stockholm 1998.

kontrolliin samalla tavalla kuin fyysisten esineiden kohdalla on.¹¹ Kuitenkin aineettomienkin hyödykkeiden hallinnointiin on perinteisessä juridisessa järjestelmässä käytettävä olemassa olevaa juridiikkaa.

Aineettomassa ympäristössä tämä aiheuttaa ongelmia tai ainakin soveltamisepäselvyyksiä. Kuinka on esimerkiksi arvioitava verkkosivujen grafiikan (TN 2004:10: teoskynnys ei ylittynyt) tai Internet-linkkien (TN 2001:8: kysymys linkityksen tekijänoikeussuojasta jätetty edelleen auki) tekijänoikeudellista asemaa? Kumpikin tapaus asettuu tekijänoikeuden ”harmaalle alueelle” arvioitavan kohteen toiminnallisuuden vuoksi. Uudet tietoverkoissa toteutettavat ideat ja siellä lisääntyvästi liikkuva informaatio muodostavatkin erään hyvän esimerkin aineettomista, esineellistämiseen taipumattomista hyödykkeistä.¹² Siten aineettomien oikeuksien hallinnointi on rakennettava esineellistämistä toiminnallisemmalle pohjalle.

Niukkuus ja arvo

Hyödykkeiden esineellistämistä käytetään keinona määritellä hyödykkeitä yksityisen käytön piiriin. Taustana toimii yhteiseksi jäävä/tuleva alue. Esineellistämisen pääpaino on juuri siinä, että hyödykkeitä siirretään yhteisen käytön alueelta yksityiseen käyttöön. Hyödykkeen määrällä tai arvolla siinänsä ei esineellistämisen näkökulmasta ole merkitystä, vaan esineellistämisen tavoitteena on aina hyödykkeen käytön rajoittaminen ja kontrolli.¹³

¹¹ Informaatiota ei ole koskaan kyetty täysin esineellistämään sen rajallisen kontrolloitavuuden vuoksi. Siten esimerkiksi tekijänoikeus rakentuu aina tekijän rajoitetulle yksinoikeudelle. Hyvä esimerkki on TekL (14.10.2005/821) 12 §:n *oikeus valmistaa kopioita yksityiseen käyttöön*. Muita rajoituksia tekijän yksinoikeudelle löytyy muun muassa sananvapaudesta. Nämä rajoitukset on osittain kirjoitettu jo tekijänoikeusjärjestelmän ja -lain sisälle. Ks. Oesch, Rainer. Tekijänoikeudet ja perusoikeusnäkökulma, s. 364. Lakimies 2005 (3), s. 351–376.

¹² Tästä näkökulmasta immateriaalioikeuksien järjestelmän lähtökohtana on toisaalta usein pidetty juuri ideoiden muuntamista tuotantoon sopiviksi vaihdantakelpoisiksi tuotteiksi. Tiedon tuottamisen perustana on yleisemminkin ajateltu olevan pyrkimys muuttaa sitä tuotteeksi, jolloin tuotteistamisen on nähty olevan välttämätön edellytys tiedon vaihdanta-arvolle. Ks. Suarez-Villa: *The Rise of Technocapitalism*, s. 5.

¹³ Taustana voidaan tarkastella lahjoituskulttuureita (*gift culture*), jolloin oma (tekijänoikeus)kulttuurimme määrittyy vaihdantakulttuuriksi. Erona on näiden kulttuurimuotojen suhde niukkuuteen. Vaihdantakulttuurin ydin on hyödykkeiden niukkuudessa, kun taas lahjoituskulttuuri perustuu hyödykkeiden runsauteen ja jopa yltäkylläisyyteen. Toisaalta lahjoituskulttuurissa elävän ihmisen statuskin määrittyy eri lähtökohdista kuin vaihdantakulttuurissa. Statuksen lähtökohta on antamisessa, ei mahdollisuudessa kontrolloida omaisuutta. Ks. Bergquist, Magnus – Ljungberg, Jan: *The Power of Gifts: Organizing Social Relationships in Open Source Communities*, s. 305. *Information Systems Journal* 11 (2001), s. 305–320.

Hyödyke voi siis olla runsas, niukka, arvokas tai arvoton. Esineellistäminen kuitenkin aina niukentaa hyödykettä, joten esineellistäminen ja niukkuus ovat läheisessä vuorovaikutussuhteessa keskenään.

Esineellistämisen kautta hyödykettä siis myös niukennetaan (*scarification*). Niukentaminen vaikuttaa sekä kykyyn kontrolloida hyödykkeen käyttöä että mahdollisuuteen kasvattaa sen markkina-arvoa ja vaihdantaa.¹⁴ Hyödykkeen niukentaminen on tehokas keino vaikuttaa hyödykkeiden kysyntään ja sitä kautta myös niiden markkina-arvoon.¹⁵ Niukentaminen toimii tehokkaimmin juuri silloin, kun hyödykkeen määrä on runsas. Hyödyke ei siis tällöin normaalioloissa tulisi riittämättömäksi, vaikka jokainen hyödynnäisi sitä tarpeeseensa.¹⁶ Valaiseva esimerkki on päivänpaiste!

Toisaalta löytyy myös runsaita hyödykkeitä, joiden niukentaminen on mahdollista ja joita on jo niukennettukin. Esimerkki tällaisista on kieli ja sen muuttaminen yksinoikeuden alaiseksi – ainakin osittain – tekijänoikeudella tai tavaramerkkioikeudella. Kielen sanojakin voidaan siis omistaa. Korkein oikeus on esimerkiksi ratkaisussaan *KKO:2005:43* (S2003/594) arvioinut oppikirjan sanaluettelon tekijänoikeutta.¹⁷

KKO:2005:43. Kielen oppikirja oli käsittänyt erilliset tekstiosan ja sanaston. Yhtiö oli ilman oppikirjan tekijänoikeuden haltijoiden suostumusta kopioinut sanaston tietokoneella luettavissa oleville levykkeille ja ryhtynyt markkinoimaan levykkeitä. Korkeimman oikeuden tuomiossa maini-

¹⁴ Perustana on kysynnän ja tarjonnan laki, joka toisaalta pohjautuu hyödyn ja niukkuuden vuorovaikutukseen. Hyödyllisyys on keskeisin vaatimus sille, että jokin esine tulee taloudelliseen käyttöön. Niukkuus puolestaan vaikuttaa tuotteen erityiseen arvoon. Tarjonta vastaa siis niukkuutta ja kysyntä hyödyllisyyttä. Ks. Simmel, Georg: *The Philosophy of Money*, s. 90–91. London 1978.

¹⁵ Niukentamista voidaan käyttää myös välineenä, jonka avulla tuotteille luodaan arvoa. Tämä pätee usein kuitenkin vain fyysisiin esineisiin ja tuotteisiin, joiden osalta niukkuudella ja arvolla on selkeä vastaavuussuhde. Esimerkiksi kulta on yleensä arvokkaampaa kuin vehnä. Tilanne voi kuitenkin olla päinvastainenkin. Varsinkin monien aineettomien hyödykkeiden arvo kasvaa niiden yleistessä. Ks. Barlow, John: *The Economy of Ideas. A framework for patents and copyrights in the Digital Age*. (Everything you know about intellectual property is wrong.) *Wired*, March 1994 – http://wired.com/wired/archive/2.03/economy.ideas_pr.html [23.9.2006].

¹⁶ Ks. Kuronen, Timo: *Kansalaiskeskustelun edellytykset tietoverkkojen aikakaudella*, s. 90–91. Tampere 2000.

¹⁷ Kielen niukentaminen, kuten siihen muodostettavat yksinoikeudetkin, on monitahoinen kysymys ja näkökulmia sekä tekijänoikeussuojan puolesta että sitä vastaan on esitetty. Tekijänoikeusneuvoston (TN 1995:16) mukaan muutamasta sanasta muodostuva lausuma ”*Save the Wildlife*” ei saisi tekijänoikeussuojaa.

tuilla perusteilla yhtiön katsottiin menettellyllään loukanneen tekijänoikeuksia.

Niukentaminen yksin tai edes yhdessä esineellistämisen kanssa ei kuitenkaan riitä oikeuksienhallinnointijärjestelmän perustaksi. Lisäksi on kyettävä määrittämään hyödykkeiden käyttökelpoisuus markkinoilla. Toisaalta tällainen määrittelykin toimii niukentamisen perustana: niukat hyödykkeet erotetaan muista, yleisesti/yhteisesti käytettävistä ja runsaista hyödykkeistä. Tämä tapahtuu yleensä muodostamalla juuri yksinoikeuksia.¹⁸ Yksinoikeuden kautta niukkuudella on toinenkin merkittävä tehtävä. Yksinoikeus toimii nimittäin taustana siihen perustuvia hyödykkeitä määriteltäessä. Yksinoikeuden alainen ja tällä tavoin määritelty hyödyke on esine, jolloin sen niukkuus muodostaa hyödykkeen arvon ja hallinnoinnin ytimen.

Kilpailevuus ja hallinnointi

Yksityinen omistus perustuu hyödykkeiden keskinäiselle kilpailevuudelle (*rivalry*). Hyödykkeiden kilpailevuudella on oma tehtävänsä osana aineellisten hyödykkeiden oikeuksienhallinnointia. Kilpailevuus muodostaa niukentamisen ja esineellistämisen lisäksi tehokkaan hallinnointijärjestelmän kolmannen peruselementin, jolloin keskenään erilaisille intresseille perustuvia hyödykkeitä pystytään kontrolloimaan. Kontrolli vaikuttaa suoraan hyödykkeiden määrään. Kontrollia nimittäin tarvitaan varmistamaan hyödykkeen riittävyys kilpailutilanteessakin.¹⁹ Kontrollin kautta siis varmistetaan se, että hyödykettä tuotetaan, mutta ei ylikäytetä.

Kumpikin näistä uhista, siis tuottamattomuus ja ylikäyttö, liittyvät erityisesti juuri keskenään kilpaileviin hyödykkeisiin. Nämä tuotetaan ja käytetään usein perinteisten siirtokelpoisten hyödykkeiden muodossa. Niiden

¹⁸ Omaisuuden perustana ero omaisuuteen kuuluvan ja sen ulkopuolelle jäävän välillä on keskeinen. Kyse on omistusoikeuden eksklusiivisuudesta ja absoluuttisuudesta. Ks. Mackaay, Ejan: Intellectual Property and the Internet: The Share of Sharing, s. 137. Julkaisussa Elkin-Koren, N. – Netanel N. W. (toim.): The Commodification of Information. Kluwer Academic Publishers 2002, s. 133–146.

¹⁹ Uhkana on hyödykkeiden ylikäyttö ja loppuunkuluminen. Ylikäytön ongelma on uhkaavampi esineiden ja kilpailevien hyödykkeiden osalta, sillä tässä suhteessa informaatioon tai innovaatioihin perustuvat yhteisölliset hyödykkeet ovat kestävämpiä. Ks. Boyle, James: The Second Enclosure Movement and the Construction of the Public, s. 41. Law and Contemporary Problems. Public Domain. Vol. 66 (1&2) Winter/Spring 2003, s. 33–74.

määrä on monesti vakio, mutta käyttötarve vaihtelee. Hyviä esimerkkejä ovat vaikkapa maa tai irtain esine. Näiden hallinnointiin istuvat luontevasti myös perinteiset, subjektiiviseen oikeuteen sidotut varallisuusoikeudet.²⁰ Keskenään kilpailevien hyödykkeiden oikeuksienhallinnoinnin voidaan ajatella olevan jopa koko omistusoikeuden perusta; omistusta ei tarvittaisi, jos niukkojen hyödykkeiden käytöstä ei olisi kilpailua.²¹

Myös immateriaalioikeuksien järjestelmä rakentuu perinteisen omistusoikeuden (siis absoluuttisuuden ja eksklusiivisuuden) varaan siten, että keskenään kilpailevien hyödykkeiden hallinnointi ja omistusoikeus täydentävät toisiaan.²² Aineettomien oikeuksien hallinnoinnissa nämä perusteet muodostavat oikeuksien yhteistoiminnan pohjan. Ensinnäkin tavoitteena on suojata ja palkita aineettoman hyödykkeen tuottamiseen käytettyä aikaa tai tehtyä työtä. Aineettomien hyödykkeiden osalta tämä on kilpailevuuden hallinnoinnin lähtökohta; ilman palkitsemista aineettomistakin hyödykkeistä muodostuisi keskenään kilpailevia. Toisaalta aineettomien oikeuksien avulla pyritään synnyttämään uutta takaamalla tekijälle yksinoikeus luomaansa. Nyt puolestaan eksklusiivisuus toimii kantavana voimana.²³

Informaatio muodostaa jälleen hyvän esimerkin vastakkaisesta: informaatiohyödykkeet ovat usein ei-kilpailevia ja ei-eksklusiivisia. Informaatio on

²⁰ Varallisuusoikeuksia on usein pidetty vastauksena niukkuuteen ja kilpailevuuteen, koska ne kohdistuvat perinteisesti niukkoihin hyödykkeisiin; varallisuusoikeutta ei kannata perustaa sellaista hyödykettä varten, jota on saatavana runsaasti. Ks. Mackaay: Intellectual Property and the Internet: The Share of Sharing, s. 134.

²¹ Aineettomien oikeuksien osalta kilpailevuudella ei ole aivan näin merkittävää asemaa. Aineetonta omaisuutta ei aina määritelläkään varallisuudeksi perinteisin varallisuusoikeuden käsittein, vaan sen katsotaan perustuvan erilaisiin vastuuasemiin, joissa kunnioitetaan toisia ihmisiä sekä eläimiä, kasveja ja paikkoja. Samalla pyritään rakentamaan ja pitämään yllä näille suhteille perustuvaa vastavuoroisuutta. Ks. Blakeney, Michael: The Protection of Traditional Knowledge under Intellectual Property Law, s. 253–254. European Intellectual Property Review. Vol. 22 (6) June 2000, s. 251–261.

²² Omistusoikeuden peruslähtökohdat ovat siis absoluuttisuus ja eksklusiivisuus. Absoluuttisuus on omistajan käyttöoikeuden perusta. Tätä oikeutta vahvistaa eksklusiivisuus eli omistajan oikeus kieltää ulkopuolisia sekaantumasta esineen käyttöön. Tätä oikeusasemaa kutsutaan perinteisesti staattiseksi käyttöoikeudeksi ja sen suojaa staattiseksi suojaksi. Tällä tavoin omistusoikeuden käsite sitoo toisiinsa absoluuttisuuden ja eksklusiivisuuden. Ks. Zitting, Simo: Omistajanvaihdoksesta silmällä pitäen erityisesti lainhuudatuksen vaikutuksia, s. 27. Vammala 1951.

²³ Keskenään kilpailevia hyödykkeitä, esimerkiksi irtaimia esineitä tai maata varten luotu kontrollijärjestelmä ei sovellu aina suoraan ei-kilpailevien, esimerkiksi informaation hallinnointiin. Saman järjestelmän soveltaminen kummankinlaisiin hyödykkeisiin saattaa pahimmillaan johtaa koko järjestelmän vääristymiseen. Ks. Lessig, Lawrence: The Future of Ideas. The Fate of the Commons in a Connected World, s. 95. New York 2002.

kyllä aina subjektiivista, mutta sillä on samalla myös yhteisöllinen puoli. Subjektiiviset arviot nimittäin muodostetaan objektiivisesta, kaikille kuuluvasta ja vapaasta informaatiosta.²⁴ Informaation esineellistäminen tai tuoteistaminen vaikuttaakin selkeimmin juuri informaation yhteisöllisyyteen. Yhteisöllisyys vähenee sitä voimakkaammin, mitä enemmän oikeuksienhallinnointi rakentuu hyödykkeiden kilpailevuutta lisäävälle fyysisyydelle. Toisinaan yhteisöllisiä oikeuksia vastustetaankin, sillä niiden myötä perinteisten yksinoikeuksien haltijat joutuvat kärsimään. Aineettomuus ja sen mukanaan tuoma hyödykkeiden yhteisöllisyys vaikuttaa niiden tekijöiden eli ”omistajien” mahdollisuuteen saada voittoa tai edes kohtuullinen palkkio omastaan. Vastaavasti informaatiohyödykkeiden osalta innokkuus luoda uutta saattaa laskea riittävän tehokkaan oikeuksienhallinnointijärjestelmän puuttuessa.

Aineettomassa ympäristössä kilpailevuuden vastavoimatkin löytyvät aineettomuudesta itsestään. Eräs hyödykkeiden kilpailevuuteen suoraan vaikuttava tekijä on sisällön tuottaminen digitaalisessa muodossa ja sen mukanaan tuoma informaation helppo toisinnettavuus.²⁵ Tällä tavoin informaatio eräänä keskeisenä aineettomana hyödykkeenä on luonteeltaan selkeästi ei-kilpaileva. Aineettomien hyödykkeiden ei-kilpailevuutta voidaan tarkastella edelleen esimerkkien valossa. Painettua kirjaa voi levittää tai myydä yhden kappaleen kerrallaan, mutta digitaalisessa muodossa ja varsinkin tietoverkoissa julkaistuna kopioiden määrä on rajaton. Kuitenkin maksun saaminen jokaiselta lukijalta on monesti mahdotonta – toisin kuin kirjan kappaleita myydessä. Digitaalisuus ja aineettomuus vaikuttavat juuri tähän maksun saamisen vaikeuteen. Samalla se saattaa tätä kautta aiheuttaa ongelmia myös aineettomien oikeuksien hallinnoinnissa.

Samasta kirjaesimerkistä löytyy toinenkin oikeuksienhallinnointiin vaikuttava tekijä aineettomassa ympäristössä, nimittäin informaation yleisyys. Informaation yleisyys liittyy kiinteästi sen yhteisölliseen luonteeseen ja kulumattomuuteen. Varsinkin yhteisöllisyys määrittää informaatiota; informaation tultua ihmisten saataville se leviää usein tehokkaasti ja esteettä. Juuri

²⁴ Informaation siirtäminen kaikille yhteisestä informaatiovarannosta jonkun omaksi vaikuttaa juuri tämän informaation kaksoisluonteen vuoksi myös koko yhteiskunnan toimintaan ja ihmisten käsityksiin siitä. Ks. Elkin-Koren: *It's All About Control: Rethinking Copyright in the New Information Landscape*, s. 79–80.

²⁵ Toisinnettavuuden helppous linkittyy suoraan ideoiden ja informaation luonteeseen. Eriyisesti digitaalisessa muodossa olevan informaation tuottaminen on kallista, mutta kopioiminen halpaa. Ks. Negroponte, Nicholas: *Being Digital*, s. 14–15. New York 1995.

tästä syystä informaation määrittäminen eksklusiiviseksi on usein hankalaa. Informaatiosta on muodostunut uudenlainen hyödyke, joka muuttaa perinteistä markkinalogiikkaa yhteisöllisen luonteensa kautta. Tässä logiikassa myyjä tai kuluttaja ei koskaan voi täysin omistaa informaatioita samassa mielessä kuin perinteisiä hyödykkeitä omistetaan. Mahdollisia ovat ainoastaan käyttöoikeuden kaltaiset oikeudet. Lisäksi jokaisesta informaatioon liittyvästä vaihdantatapahtumasta voidaan laskuttaa erikseen ja samankin informaation vaihdanta voi tapahtua lukemattomia kertoja.²⁶

ENTÄ HYÖDYKKEIDEN YHTEISKÄYTTÖ?

Perinteiset markkinat toimivat subjektiiviselle oikeudelle rakentuvan logiikan pohjalta. Tämän logiikan kantava voima on subjektiivisen oikeuden adekvaattisuus perinteisessä oikeuksienhallinnointijärjestelmässä, jossa ydinkäsite on yksityinen omistusoikeus. Yksityinen omistus ei kuitenkaan ole ainoa mahdollisuus oikeuksienhallinnoinnin järjestämiseksi. Hyödykkeet olisi täysin mahdollista määrittää myös yhteiskäyttöisiksi (*commons*).²⁷ Yhteiskäyttöiset hyödykkeet ovat hyödykkeitä, jotka ovat yhteisiä kaikille yhteiskunnan jäsenille ja sellaisina varattu kaikkien käyttöön. Käyttö on jokaiselle vapaata, mutta käytön vapaus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yhteiskäyttöisten hyödykkeiden hyödyntäminen olisi aina välttämättä maksutonta. Yhteiskäyttöisten hyödykkeiden osalta maksu on kuitenkin aina määrättävä neutraalein ja yhtäläisin perustein, jotta kaikilla olisi mahdollisuus niiden käyttöön.²⁸

Hyvä esimerkki yhteiskäyttöisistä hyödykkeistä ovat tiet ja kadut; jokainen voi kävellä haluamallaan kadulla, mennä sinne haluamaansa aikaan ja kulkea haluamaansa suuntaan. Samalla tavoin yhteisiksi voivat määritetty muutkin viestintäkanavat, varsinkin silloin, kun liikenne (viestintä) tapah-

²⁶ Ks. Drahos, Peter – Braithwaite, John: Information Feudalism. Who Owns the Knowledge Economy?, s. 58–59. New York 2003.

²⁷ Termi ”*commune*” on latinaa ja tarkoittaa yhteistä omaisuutta tai hyvinvointia, ”*in commune*” merkitsee yhteistä hyvää tai yhteistä käyttöä. ”*Communis*” tarkoittaa jaettua, yhteistä, yleistä, universaalia tai julkista. Ks. Simpson, Donald Penistan: Cassell’s Latin Dictionary, s. 121. New York 1977.

²⁸ Kyse ei siis ole siitä, että hyödykkeiden käyttöä ei kontrolloitaisi. Kontrolli perustuu kuitenkin toisenlaisille lähtökohdille perinteisiin varallisuushyödykkeisiin verrattuna. Ks. Lesig, Lawrence: The Architecture of Innovation, s. 1788. 51 Duke Law Journal 2002, s. 1783–1801.

tuu informaatioverkoissa. Toisen hyvän esimerkin muodostaa tässä kirjoituksessa jo usein viitattu informaatio; informaatio ja ideat sen pohjana ovat kaikille vapaita käyttää eikä kukaan yleensä tarvitse lupaa niiden hyödyntämiseen.²⁹ Yhteiskäyttöiset hyödykkeet ovat tällä tavoin kaikkien tietyn yhteisön jäsenten käytettävissä olevia hyödykkeitä, eikä niiden hyödyntäminen ole riippuvaista kenenkään ulkopuolisesta luvasta. Siten myös yhteiskäyttöisten hyödykkeiden oikeuksienhallinnoinnin logiikan on perustuttava perinteisestä poikkeaville lähtökohdille.

Markkinoiden perinteinen logiikka kyseenalaistuu juuri informaation tai ideoiden kaltaisten aineettomien hyödykkeiden lisääntymisen myötä. Aineettomista hyödykkeistä on uuden aineettoman talouden myötä tullut yhä keskeisempi osa vaihdannan piirissä olevaa varallisuutta.³⁰ Eräs markkinoiden keskeisimpiä elementtejä perinteisessä taloudessa on vaihdantaobjektien eli esineiden yksinomaisuus ja oikeudenhaltijalle kuuluva kontrolliasema. Perinteisillä, objektien yksinomaisuuteen perustuvilla markkinoilla oikeudenhaltijan kontrolliasema näkyy erityisesti tämän kyvyssä vaikuttaa vaihdannan sujuvuuden ohjaamiseen. Vaihdantaobjektien yksinomaisuus toimii toisaalta myös keinona jakaa hyödykkeitä kontrolloitaviin ja vapaisiin hyödykkeisiin, jolloin vapaat hyödykkeet muodostavat juuri edellä kuvatun yhteiskäyttöisten hyödykkeiden piirin.

Aineettomien hyödykkeiden aikakausi asettaa perinteiset markkinoiden hallinnointirakenteet alttiiksi muutoksille. Eräs muutoksen paineessa oleva seikka on *yksinomaisuuden konstruktion kestävyys* aineettomien hyödykkeiden ytimenä. Yksityisen omistuksen ensisijaisuus yleiseen tai yhteiseen

²⁹ Eräs hyvä esimerkki yhteiskäyttöisistä hyödykkeistä on myös avoimen ohjelmakoodin tietokoneohjelma (*open source software*), jossa tietokoneohjelman ohjelmakoodi on jokaisen vapaasti käytettävissä. Avoimen ohjelmakoodin tietokoneohjelma sisältää sekä oikeuden kopioida ohjelman lähdekoodia että jakaa sitä eteenpäin vapaasti. Koodia voi käyttää, muokata ja jakaa eteenpäin, eikä tähän enää erikseen tarvita lupaa. Nämä oikeudet kuuluvat jokaiselle osana yhteisöä. Ks. Välimäki, Mikko: *The Rise of Open Source Licensing. A Challenge to the Use of Intellectual Property in the Software Industry*, s. 113–114. Helsinki 2005.

³⁰ Tätä kautta hyödykkeet perustuvat entistä voimakkaammin myös toiminnallisuuteen, sillä suuri osa liiketoiminnasta saa muotonsa erilaisista kommunikaatiomuodoista. Tämä tekee vuorovaikutuksesta erään uuden talouden keskeisimmistä elementeistä. Muita keskeisiä tekijöitä uuden talouden toiminnoissa ovat informaatio- ja kommunikaatioteknologian (*information and communication technology*, ICT) taloudellinen merkitys, talouden jatkuva kasvu, liikeyritysten riskialtius, kehityksen epävarmuus, verkottuminen ja talouden globalisaatio. Kehityssuuntaa kutsutaan myös termillä ”*intellectual property age*”. Ks. Koulu, Risto: *Immateriaalinen varallisuus konkurssissa*, s. 2. Porvoo 2003.

perustellaan usein yksityisomistuksen paremmalla taloudellisella tehokkuudella. Toisaalta yksityinen omistusoikeus on nähty erinomaisena oikeuksien hallinnointi-instrumenttinakin. Etu on näkynyt erityisesti silloin, kun on hallinnoitu määrältään niukkojen ja keskenään kilpailevien hyödykkeiden käyttöä, siis juuri fyysisiin tunnusmerkkeihin sidottuja tai pakotettuja hyödykkeitä. Hyödykkeen ollessa todella niukka ja sen käytön ollessa runsasta ja vapaata syntyy helposti tilanne, jossa hyödyke kulutetaan loppuun. Tilannetta kuvataan termillä *tragedy of commons*.³¹ Oikeuksien yksinomaisuus on perinteisessä juridiikassa ollut ongelman ratkaisu, sillä loppuunkulumista tai hyödykkeiden ylikäyttöä on perinteisesti esiintynyt useimmiten juuri silloin, kun hyödyke on tuotettu yleistä käyttöä varten ja sitä on tarjottu vapaasti hyödynnettäväksi.³²

Yhteiskunnassa käytettävät hyödykkeet ja niiden käyttöympäristö muodostavat kokonaisuuden. Eräs kestävä ratkaisu *tragedy of commons* -tilanteeseen onkin järjestellä uudelleen yhteiskunnan ja puheena olevan hyödykkeen keskinäinen suhde. Esimerkiksi hyödykkeiden niukkuus tai tuleminen niukoiksi estetään parhaiten poistamalla niukkuus. Menettely on perinteiselle yksinoikeuslogiikalle outo ja päinvastainen; yksinoikeudet perustuvat juuri oikeudenhaltijan valtaan kontrolloida hyödykettä. Tällä tavoin hyödykkeestä kuitenkin muodostuu entistä niukempi ja ongelma pahenee edelleen.³³

³¹ *Tragedy of commons* -metaforaa käytti ensimmäisen kerran *Garrett Hardin* selittäessään valtioiden ylikansoitusta, ilman saastumista ja lajien kuolemista sukupuuttoon. *Tragedy of commons* -argumentti voidaan lyhyesti määrittää toimijoiden oman hyödyn maksimoinniksi vapaassa ja kontrolloimattomassa ympäristössä. Ks. Hardin, Garrett: *The Tragedy of Commons*, s. 1243–1244. *Science*. Vol. 162 (13) December 1968, s. 1243–1248.

³² Yleensä tämä pyritään estämään juuri sulkemalla käyttöoikeuden ulkopuolelle ne, joilla käyttöoikeutta ei ole. Tätä voidaan kutsua myös omaisuuden staattiseksi ulottuvuudeksi (*static benefit of property*). Jos omistaja ei kykene kieltämään muita käyttämästä omaisuuttaan, esimerkiksi vaikka laidunmaata, ylilaiduntaminen kuluttaa karjan ruokavarat loppuun siksi, että muut samaa laidunmaata hyödyntävät eivät välitä laiduntamisen vaatimista kustannuksista. Ks. Landes, William M. – Posner, Richard A.: *Trademark Law: An Economic perspective*, s. 266. *Journal of Law & Economics*. Vol. XXX, October 1987, s. 265–309.

³³ Yksityisomistuksen sopivuutta aineettomien hyödykkeiden, kuten ideoiden tai informaation hallinnointiin voidaan tarkastella myös *tragedy of commons* -argumentin vastakohdan kautta. Puhutaan *tragedy of anticommons* -ilmiöstä, jolloin hyödyke on altis alikäyttöön tai se jää lähes kokonaan hyödyntämättä, kun useilla käyttäjillä on oikeus kontrolloida hyödykkeen käyttöä tai estää muita hyödyntämästä sitä. Toisaalta kenelläkään ei *tragedy of anticommons* -tilanteessa ole tehokasta yksinoikeutta hyödykkeeseen. Hyödykkeen yksityistäminen siis saattaa ratkaista ongelman yhtäällä, mutta aiheuttaa lisää ongelmia toisaalla. Ks. Hellner, Michael A. – Eisenberg, Rebecca S.: *Can Patents Deter Innovation? The Anticommons in Biomedical Research*, s. 698–699. *Science*. Vol. 280 (364) 1 May 1998, s. 698–701.

Informaatio ja ideat kuuluvat usein yhteiskäyttöisten hyödykkeiden alueelle. Niitä voidaan siten käyttää esimerkkinä tarkasteltaessa hyödykkeiden yhteiskäyttöä ja yhteiskäyttöisten hyödykkeiden oikeuksienhallinnointia. Erityisesti digitaalisessa ja verkottuneessa ympäristössä ideoiden vapaa kulku on eräs innovatiivisen ympäristön keskeisimmistä elementeistä, joten tällaisessa ympäristössä hyödykkeiden yhteiskäyttöisyys on erittäin perusteltua.³⁴

Ideoiden vapaus ja yhteisöllinen hyödyntäminen ei kuitenkaan toteudu täysin ongelmattomasti; ideoitakin saattavat uhata sekä ylikäyttö että loppuun kuluminen. Innovaatioista ja ideoista puhuttaessa tragedy of commons-tilanne voidaan kuitenkin estää helposti niin haluttaessa. Ideoiden tai innovaatioiden käytön ei tarvitse välttämättä rakentua perinteiselle yksityisen omistuksen logiikalle – siis sille, että hyödykkeet ovat kilpailevia ja niiden hallinnointi tapahtuu siksi parhaiten yksityisomistuksen kautta. Ideat voidaan määrittää myös ei-kilpaileviksi käyttäen perustana niiden yhteisöllistä luonnetta ja yhteiskäyttöä. Silloin jo niiden luonteeseen kuuluisi ylikäytön tai loppuunkulumisen mahdottomuus.

³⁴ Ideoiden ja informaation vapaa liikkuvuus on eräs innovaatioihin perustuvan digitaalitalouden keskeisimmistä elementeistä. Sen muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan usein termillä ”*innovation commons*”. Ks. Lessig: *The Future of Ideas. The Fate of the Commons in a Connected World*, s. 23.